

Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Salih AKYILDIZ | <https://orcid.org/0000-0002-8569-7411>

Prof. Dr. | Sorumlu Yazar | sakyildiz61@trabzon.edu.tr

Trabzon Üniversitesi | <https://ror.org/04mmwq306>

Sınıf Eğitimi | Trabzon, Türkiye

Ali BİRİNCİ | <https://orcid.org/0000-0003-2958-644X>

Dr. Öğr. Üyesi | Yazar | alibirinci@gumushane.edu.tr

Gümüşhane Üniversitesi | <https://ror.org/00r9t7n55>

Din Eğitimi | Gümüşhane, Türkiye

Öz

Bilişsel yaklaşım, bireylerin yaşadıkları çevreyi anlamlandırmak için kullandıkları zihinsel yapıların ve kategorilerin bilginin tekdüze bir biçimde değil, çeşitli kavramsal çerçeveler içinde yapılandırıldığını ileri sürer. Bu yaklaşım çerçevesinde değerlendirilen ahlaki biliş, bireylerin ahlaki ya da ahlaki olmayan davranışları tanımasını, yorumlamasını ve değerlendirmesini sağlayan psikolojik süreçleri ifade eder. Ahlaki bilişin temel yapı taşı ise ahlaki yargıdır. Literatürde, davranışların doğru ya da yanlış olarak değerlendirilmesinden bireylerin ahlaki karakterleri hakkında çıkarımlarda bulunmaya; toplumsal değerleri veya politikaları onaylamaya kadar geniş bir yelpazede ahlaki yargı türleri araştırılmıştır. Bu yargıları derinlemesine anlamak, onların birbirinden nasıl ayrıştığını ve normlar, duygular ya da cezalandırma gibi olgularla nasıl ilişkilendiğini ortaya koymayı gerektirir. Ahlaki yargılar, bireylerin hem de başkalarına yönelik gerçekleştirdikleri temel toplumsal değerlendirmeleri içerir ve yalnızca gözlemlenen davranışlara değil, aynı zamanda bireyin karakterine ilişkin daha kalıcı ve derin anlamlar taşır. Ahlak felsefesi ve psikoloji alanındaki güncel ampirik araştırmalar, bu yargıların özellikle başkalarına zarar veren ve toplumsal normlarla çelişen eylemler üzerine yoğunlaştığını göstermektedir. Bununla birlikte bireyler arasında neyin ahlaki neyin gayri ahlaki olduğu konusunda önemli görüş ayrılıkları gözlenmektedir. Bu farklılığın temel nedenlerinden biri, bireylerin etik durumlarının -diğer bir deyişle, idealizm ve görecelik düzeylerinin- değişkenlik göstermesidir. Bu bağlamda Etik Durum Kuramı, bireylerin ahlaki inanç, tutum ve değerlerinin bütüncül bir kişisel ahlak felsefesi oluşturduğunu ve bu sistemin iki temel boyut olan idealizm ve görecelik tarafından şekillendiğini ileri sürmektedir. Kuramsal ve ampirik çalışmalar, ahlaki karar verme süreçlerinde bu iki boyutu eylemin yol açtığı zarar ya da yararın düzeyi ve eylemin ahlaki normlarla ne ölçüde uyum sağladığı açısından tanımlamaktadır. Ahlaki karar verme, bireyin etik ilkeler, kişisel değerler ve toplumsal normlar doğrultusunda bilinçli tercihlerde bulunma sürecidir. Özellikle öğretmenlik gibi yüksek toplumsal etki taşıyan mesleklerde bu süreç profesyonel bir sorumluluk olarak kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda geliştirilen Etik Durum Ölçeği, bireylerin idealist ve göreceli tutumlarını ölçmek amacıyla tasarlanmış olup söz konusu boyutların kuramsal geçerliliğini destekleyen çok sayıda bulgular sunmaktadır. Ancak bazı maddelerin ölçülmesi istenen yapılarla yeterince örtüşmemesi ve iç tutarlılığın artırılabilir olması yönündeki araştırma bulguları ölçeğin yeniden değerlendirilmesi ve geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, etik karar verme süreçlerini değerlendirmede yaygın olarak kullanılan revize edilmiş Kısa Form Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesidir. Uyarlama süreci; çeviri ve geri çeviri yöntemleri ile dilsel eşdeğerlik, yapı geçerliği ve güvenilirlik analizlerini kapsamaktadır. Araştırma, 2024-2025 öğretim yılında Trabzon Üniversitesi Eğitim ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasından kolay ulaşılabılır olma ve gönüllülük esasına göre amaçlı örnekleme yöntemi ile elde edilen üç ayrı veri setiyle yürütülmüştür. Birinci grup (n=50) ile dilsel eşdeğerlik çalışması yapılmış, ikinci grup (n=434) verileriyle Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) gerçekleştirilmiş, üçüncü grup (n=438) ise Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) için kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, ölçeğin özgün formunda yer alan iki faktörlü yapının (idealizm ve görecelik) Türkçe formunda da korunduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları idealizm boyutu için .79, görecelik boyutu için .76 olarak bulunmuştur. Netice itibarıyla, EDÖ-5'in Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu ve etik karar verme süreçlerini inceleyen araştırmalarda kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Ahlak, Etik Durum, Ölçek Uyarlama, Geçerlik, Güvenirlik, Faktör Analizi.

Atıf Bilgisi

Akyıldız, Salih – Birinci, Ali. "Etik Durum Ölçeği" nin (EDÖ-5) Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Analizi". *Rize İlahiyat Dergisi* 31 (Nisan 2026), 35-47.

<https://doi.org/10.32950/rid.1699853>

Yayın Bilgileri

Türü	Araştırma Makalesi	Değerlendirme: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme	
Süreç Bilgileri	Geliş Tarihi: 15.05.2025	Kabul Tarihi: 05.01.2026	Yayın Tarihi: 20.04.2026
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.		
Etik Kurul İzni	"Kısa Form Etik Durum (Pozisyon) Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" isimli araştırma kapsamında Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 30/05/2024 tarih ve 2024/5 sayılı kararıyla etik açıdan uygun bulunmuştur.		
Yazar Katkı Düzeyleri	Sorumlu yazar (SA) %50, yazar (AB) %50.		
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate	Etik Bildirim: ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr	
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.		
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.		
Telif Hakları & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.		

Adaptation of the Ethics Position Questionnaire (EPQ-5) into Turkish: Validity and Reliability Analysis

Salih AKYILDIZ | <https://orcid.org/0000-0002-8569-7411>

Prof. Dr. | Corresponding Author | sakyildiz61@trabzon.edu.tr

Trabzon University | <https://ror.org/04mmwq306>

Classroom Teaching | Trabzon, Türkiye

Ali BİRİNCİ | <https://orcid.org/0000-0003-2958-644X>

Asst. Prof. | Author | alibirinci@gumushane.edu.tr

Gümüşhane University | <https://ror.org/00r9t7n55>

Religious Education | Gümüşhane, Türkiye

Abstract

The cognitive approach posits that the mental structures and categories that individuals use to make sense of their environment are not uniform, but rather organized within diverse conceptual frameworks. Within this framework, moral cognition refers to the psychological processes that enable individuals to recognize, interpret, and evaluate moral or immoral behaviors. The foundational element of moral cognition is the moral judgment. In the literature, a wide range of moral judgments has been investigated, from evaluations of behaviors as right or wrong, to inferences about a person's moral character, and endorsements of societal values or policies. Understanding moral cognition requires identifying how these judgments differ from one another and how they relate to phenomena such as norms, emotions, and punishment. Moral judgments reflect individuals' fundamental social evaluations of both themselves and others, encompassing not only observable behaviors but also deeper, more enduring implications regarding one's character. Recent research in moral philosophy and psychology shows that moral judgements are particularly focused on actions that cause harm to others or conflict with social norms. However, significant differences exist among individuals regarding what is considered moral or immoral. One of the primary reasons for this variation lies in individuals' ethical positions—that is, their levels of idealism and relativism. In this context, ethics position theory proposes that individuals' moral beliefs, attitudes, and values form an integrated personal moral philosophy, shaped by two key dimensions: idealism and relativism. Both theoretical and empirical studies define these dimensions in moral decision-making processes in terms of the degree of harm or benefit caused by an action and the extent to which the action aligns with accepted moral norms. Moral decision-making involves making conscious choices in accordance with one's ethical principles, personal values, and societal norms. This process is particularly vital in professions with high social impact, such as teaching, where it constitutes a professional responsibility. The Ethics Position Questionnaire (EPQ-5) was developed within this framework to measure individuals' idealistic and relativistic orientations, and numerous findings support the theoretical validity of these dimensions. However, the insufficient alignment of certain items with the intended constructs and the potential to enhance internal consistency indicate a need for the instrument's reevaluation and further development. The purpose of this study is to adapt the Ethics Position Questionnaire (EPQ-5) into Turkish and to examine its psychometric properties. The adaptation process included translation and back-translation methods, along with linguistic equivalence, construct validity, and reliability analyses. The study was conducted using three separate data sets obtained through purposive sampling based on ease of access and voluntary participation among students from the Faculties of Education and Theology at Trabzon University during the 2024–2025 academic year. Linguistic equivalence was tested with the first group (n = 50), Exploratory Factor Analysis (EFA) was performed on data from the second group (n = 434), and Confirmatory Factor Analysis (CFA) was conducted using data from the third group (n = 438). The findings indicated that the two-factor structure (idealism and relativism) present in the original version of the scale was preserved in the Turkish form. The internal consistency coefficients were found to be .79 for the idealism dimension and .76 for the relativism dimension. In conclusion, the Turkish version of the Ethics Position Questionnaire (EPQ-5) is a valid and reliable measurement tool and can be used in research examining ethical decision-making processes.

Keywords

Religious Education, Morality, Ethics Position, Scale Adaptation, Validity, Reliability, Factor Analysis.

Citation

Akyıldız, Salih - Birinci, Ali. "Adaptation of the Ethics Position Questionnaire (EPQ-5) into Turkish: Validity and Reliability Analysis". *Rize Theology Journal* 31 (Aralık 2026), 35-47.

<https://doi.org/10.32950/rid.1699853>

Publication Information

Type	Research Article	Peer-Review: Double anonymized - Two External
Process Information	Date of Submission: 15.05.2025	Date of Acceptance: 05.01.2026 Date of Publication: 20.04.2026
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.	
Ethics Committee Approval	This study received ethical approval from the Scientific Research and Publication Ethics Committee of Gümüşhane University, with decision no. 2024/5 dated May 30, 2024, as part of the research titled "Adaptation of the Short Form Ethical Position Questionnaire into Turkish: A Validity and Reliability Study."	
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate	Complaints: ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr
Auth. Contribution Rates	Corresponding author (SA) %50, author (AB) %50.	
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.	
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.	
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.	

Giriş

İnsanların yaşadıkları çevreyi yorumlamak için kullandıkları fikirlere veya kategorilere atıfta bulunan bilişsel yaklaşım, bilginin tekdüze olmadığını ancak farklı alanlar veya kavramsal çerçeveler içinde yapılandırıldığını ileri sürmektedir (Nucci, 2001, 5). İnsanların ahlaki veya gayri ahlaki davranışları tanımalarını, yorumlamalarını ve değerlendirmelerini sağlayan psikolojik süreçleri kapsayan ahlaki biliştir. Ahlaki bilişin temel kavramı ise ahlaki yargıdır. Literatürde davranışları doğru veya yanlış olarak değerlendirmekten bir kişinin ahlaki karakteri hakkında çıkarımlarda bulunmaya, değerleri veya politikaları onaylamaya kadar dikkate değer çeşitlilikte ahlaki yargılar araştırılmıştır (Barnett vd., 1994; Chuang - Chiu, 2018; Forsyth, 2020; Sunil - Verma, 2018; Schlenker, 2008; Yılmaz, 2019). Ahlaki bilişi anlamak, bu tür ahlaki yargıların hem birbirlerinden nasıl farklılaştığını hem de normlar, duygular ve ceza gibi diğer olgularla nasıl ilişkili olduğunu anlamayı gerektirir (Malle, 2021, 294). Bu anlamda ahlaki yargılar, bireylerin hem kendileri hem de başkaları hakkında gerçekleştirdikleri en temel toplumsal değerlendirmelerden biridir ve bu yargılar, yalnızca hatalı ya da yanlış yönlendirilmiş davranışları değil, aynı zamanda bireyin karakterine ilişkin daha derin ve olumsuz anlamları taşırlar. Benzer şekilde ahlaki olarak yetersiz görülen kişiler genellikle yozlaşmış, güvenilmez, hatta kötü niyetli olarak algılanırlar (Forsyth, 2020, 1). Ahlak filozoflarının kavramsal çözümlenmeleri ve psikoloji alanında yürütülen güncel ampirik araştırmalar, (Bass vd., 1999; Brent McFerran vd., 2010; Forsyth, 1992; Schlenker, 2008) ahlaki yargıların özellikle başkalarına zarar veren ve içinde bulunulan toplumsal bağlamda ahlaki olarak kabul edilen standartlarla çelişen eylemlere yöneldiğini göstermektedir. Ahlakın, toplumsal yaşamda istikrarlı ve sürdürülebilir sosyal ilişkilerin tesisi açısından yaşamsal bir rol oynamasına karşın neyin ahlaki neyin gayri ahlaki olduğu konusunda bireyler arasında sıkça görüş ayrılıkları yaşanmakta, bu durum ahlaki yargıların doğasında bulunan öznel farklılıkları yansıtmaktadır. Ahlaki yargılar ve değerlendirmeler konusundaki bu çeşitliliğin önemli nedenlerinden biri, bireylerin etik konularının/tavır alışlarının farklılık göstermesidir. Başkalarına zarar veren eylemlere karşı benimsedikleri idealist tutumlar ile ahlaki normların evrenselliğine ilişkin göreceli yaklaşımlar, ahlaki yargılardaki bireysel farklılıkların temel belirleyicileri arasında yer almaktadır (Forsyth, 2020, 1).

Ahlaki karar verme; bireylerin etik ilkeler, kişisel değerler ve toplumsal normlar doğrultusunda neyin doğru, adil ya da erdemli olduğuna ilişkin bilinçli tercihlerde bulunma sürecidir. Bu süreç, yalnızca rasyonel değerlendirmeleri değil, aynı zamanda duygusal duyarlılığı, empatiyi ve bağlamsal farkındalığı da içerir. Ahlaki karar verme, bireyin karşılaştığı etik ikilemlerde doğru olanı yapma yönünde sorumluluk almasını ve tutarlı bir şekilde eyleme geçmesini gerektirir. Özellikle öğretmenlik gibi toplumsal etkisi yüksek mesleklerde, bu tür kararlar hem bireysel vicdanı hem de mesleki etik ilkeleri gözeterek verilmelidir. Bu nedenle ahlaki karar verme, yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda profesyonel bir yükümlülük olarak da değerlendirilmelidir (Garrigan vd., 2018, 80-81).

Etik Durum Ölçeği (EDÖ), bireylerin ahlaki yargılarını şekillendiren idealizm ve görecelik boyutlarını ölçmek amacıyla uzun yıllardır farklı bağlamlarda yaygın olarak kullanılmakta ve bu iki boyutun kuramsal geçerliliğini büyük ölçüde destekleyen bulgular sunulmaktadır (Birinci, 2022; Stefanidis - Banai, 2014; Tansey vd., 1994; Ural vd., 2017). Ancak bu ölçeğe ilişkin yapılan çeşitli ampirik araştırmalar, bazı maddelerin ölçülmek istenen yapılarla yeterince örtüşmediğini ve ölçeğin iç tutarlılığının artırılabilceğini ortaya koymuştur (Burucuoğlu - Erdogan Yazar, 2016; Güğçerçin - Ay, 2017; Davis vd., 2001; Yazıcı - Yazıcı, 2010). Farklı kültürel örneklemeler üzerinde yapılan faktör analizleri, EDÖ'nün bazı durumlarda yalnızca iki boyutlu bir yapı yerine, örneğin zararı en aza indirme, başkalarının refahını koruma, bireysel ve kültürel görecelik gibi dört farklı faktör üzerinden çalıştığını göstermiştir (MacNab vd., 2011). Ayrıca bazı maddelerin, idealizm ve görecelik boyutlarının dışında, doğruluk gibi alt faktörlerde gruplaştığı belirlenmiştir (Davis vd., 2001; Güğçerçin - Ay, 2017). Bu bulgular, ölçeğin yapısal geçerliliği açısından gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle bazı maddelerin hedeflenen kavramlarla zayıf ilişkisi ve içerik olarak odak kavramlardan sapmalar göstermesi, ölçme aracının güvenilirliğini ve geçerliğini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle, EDÖ'nün idealizm ve görecelik boyutlarını daha bütüncül, tutarlı ve kuramsal açıdan net bir şekilde ölçebilecek şekilde yeniden yapılandırılması, araştırmalarda kullanılacak etik durum ölçümlerinin daha sağlıklı yapılabilmesi açısından önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır (Forsyth, 2020, 33). Türkiye'de etik durum ölçeğine ilişkin çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte, bu araştırmada kullanılan ölçeğin uluslararası literatürde geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmıştır (Forsyth, 2020, 31-35; O'Boyle - Forsyth, 2021). Uyarlama yapılmasının temel nedeni, ileride gerçekleştirilecek araştırmalarda elde edilen bulguların farklı kültürlerle karşılaştırılabilirliğini sağlamaktır. Özellikle eğitim-öğretim süreçlerinin her aşamasında etik kararların, hem evrensel ilkeler (zarar vermeme) hem de kültürel bağlam (ahlaki görecelik) açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, değişkenlik, belirsizlik ve karmaşıklığın belirgin olduğu durumlarda karar verme gerekçelerinin, uyarlanan ölçek boyutları aracılığıyla daha geniş bir perspektiften ele alınabileceği ve bu sayede kültürlerarası karşılaştırmalara imkân tanınabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda mevcut araştırmanın amacı, O'Boyle-Forsyth (2021) tarafından yeniden revize edilen ve bu versiyonun Türkçeye uyarlanması henüz yapılmamış olan Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik analizlerinin yapılmasıdır.

Ahlaki yargı ve karar verme süreçlerinin anlaşılması, bireylerin hem kişisel hem de profesyonel yaşamlarında etik davranışlar sergilemelerini sağlamada kritik öneme sahiptir (Forsyth, 2020, 1-3). Aynı zamanda aksiyolojik olgunluğun önemli unsurlarından olan değerlerin ve ahlaki ilkelerin anlaşılıp değerlendirilmesi (MEB, 2025), bireylerin ve öğrencilerin bireysel ahlak felsefeleriyle yakından alakalıdır. Bu bağlamda EDÖ-5'in Türkçe'ye kazandırılmasının ahlaki yargıların daha tutarlı ölçülmesine katkı sunabileceği; eğitim, psikoloji ve etik araştırmalarında daha güvenilir sonuçlar elde edilmesine olanak tanıyabileceği düşünülmektedir. Genel eğitim açısından öğretmen adaylarının ve eğitimcilerin etik karar verme düzeylerinin değerlendirilmesi çabalarında bu ölçeğin kullanımının literatüre mütevazı katkı sunması beklenmektedir. Din eğitimi özelinde ise ilgili alan yazınında ahlaki yargı (Acuner, 2005; Altun, 2016; Kaya, 1997), değer eğitimi ve yönelimi (Kızılgöçer vd., 2015; Kaymakcan - Meydan, 2011; Uğurlu - Kaya, 2023), DKAB ders kitapları içeriklerinde ahlaki söylem ve etik ilkeler (Kurt, 2023; Yorulmaz, 2019) üzerine yapılmış çalışmalar bulunmakla birlikte, bireylerin ahlaki karar verme durumlarını bilimsel olarak sınıflandıran ölçek temelli araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu minvalde uyarlaması yapılan Etik Durum Ölçeği temel alınarak yürütülecek araştırmaların din ve ahlak eğitimi literatüründe kuramsal çerçevenin geliştirilmesine ve uygulamaya dönük bilgi üretimine katkılar sunarak önemli bir boşluğu doldurması umulmaktadır.

1. Etik Durum Kuramı

İnsanlar neden bazı ahlaki seçimler yaparken birbirinden farklı tercihlerde bulunurlar sorusunun cevabı, bireylerin doğru ve yanlış konularına ilişkin yönelimini tanımlayan inançlar, değerler, standartlar ve öz değerlendirmelerden oluşan bütünlük bir sistem olarak tanımlanan (Schlenker, 2008, 1079) ahlaki ideolojileri/kişisel ahlaki felsefeleri ile ilişkilidir. Bir bireyin adalet, hakkaniyet ve ahlaka ilgili kişisel ahlak felsefesi, muhtemelen ahlaki sorunlarla yüzleşme ve bunları çözme konusunda yaşam boyu edindiği deneyimlerle şekillenmiş bir dizi ayırt edici, kendine özgü unsurdan oluşmaktadır. Bireylerin ahlaki inançlarının, tutumlarının ve değerlerinin bütünlük bir kavramsal sistem veya kişisel ahlak felsefesi oluşturduğunu varsayan etik durum kuramı; bu ayırt edici, kişiye özgü özelliklerin, bireylerin ahlaki değer ve inançlarının çoğunda tutarlı bir şekilde ortaya çıkan iki kapsayıcı faktör tarafından şekillendirildiğini varsaymaktadır (Forsyth, 1992, 462). Hem felsefi hem de psikolojik yaklaşımlar, ahlaki karar verme süreçlerinde mezkur iki temel belirleyiciyi, eylemin yol açtığı zarar veya yararın derecesi ile eylemin, ahlaki olarak kabul edilen standartlarla ne ölçüde uyum sağladığı şeklinde ortaya koymuşlardır (O'Boyle - Forsyth, 2021, 2). Forsyth ve O'Boyle bireylerin ahlaki yargılara yaklaşımındaki bireysel farklılıkların ahlak felsefesinin teleolojik ve deontolojik teorilerinden türetilen iki ana faktöre dayandığını öne sürmüşlerdir. Teleoloji, eylemlerin ahlaki sonuçlarını değerlendirirken maliyet ve faydaların analiz edilmesine dayanan bir etik yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, genel etik kuralların geliştirilmesini ve bir eylemin etik olup olmadığının sonuçlarına bağlı olarak belirlenmesini öngörür. Buna karşılık deontoloji, bireylerin ahlaki yükümlülüklerini merkeze alan bir etik kuramıdır ve evrensel geçerliliği olan bir dizi ahlaki kurala her koşulda uyulması gerektiğini savunur (Forsyth - O'Boyle, 2013, 222). Bu bağlamda bireysel ahlak felsefesinin birinci boyutuna göre bireylerin çoğunluğu karar verme ve ahlaki değerlendirme için bir çerçeve olarak ahlaki evrensellerin/mutlakların uygulanabilirliği konusunda bir anlayış benimsemektedirler. Karar verme ve ahlaki davranma sürecinde etik yelpazenin bir ucunda, son derece rölativist bir bakış açısına sahip bireyler, evrensel ahlaki ilkelerin formüle edilme olasılığı konusunda o kadar şüphecidirler ki, neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verirken ahlaki kuralları veya ilkeleri göz ardı edebilirler. Buna karşın, yelpazenin diğer ucunda yer alan bireyler, ahlakın ayırt edici özelliği olarak evrensel ahlaki ilkeleri temel alarak "Başkalarına doğruyu söyle" ve "Sana yapılmasını istediğin şeyi sen de başkalarına yap" gibi ilkelerle örneklendirilen ahlaki prensiplerin davranışları değerlendirmek ve yönlendirmek için ayırt edilebilir bir ölçüt sunduğu inancını benimserler. Etik durum kuramı çerçevesinde bireylerin farklılaştığı ikinci temel boyut, bireylerin eylemlerin sonuçlarına yönelik bakış açılarıdır. Bu bağlamda, yüksek idealizme sahip bireyler, doğru eylem seçildiğinde her zaman iyi sonuçların elde edilebileceğine inanırlar. Onlara göre, ahlaki davranışlar her koşulda zarardan kaçınmalı ve en iyi sonucu doğurmalıdır. Buna karşılık daha düşük idealizme sahip, yani daha pragmatik bireyler, olumsuz sonuçlara karşı daha esnek yaklaşırlar. Çünkü çoğu durumda iyi ve kötü sonuçların iç içe geçtiğini ve tamamen zararsız bir sonucun her zaman mümkün olmadığını düşünürler. Bu bireyler, sonuçların ahlaki değerlendirmesini yaparken daha gerçekçi ve bağlamsal bir yaklaşım benimserler (Forsyth, 1992, 462).

Bu iki boyut (görecilik ve idealizm), felsefi düzeyde ahlakın tanımında ilkelere mi yoksa sonuçlara mı öncelik verilmesi gerektiğine dair süregelen tartışmalarla kısmi bir örtüşme arz etmektedir. Ancak Etik Durum Kuramı, ahlaki ilkeleri davranışlara rehber edinmenin psikolojik olarak sonuçların önemini reddetmesi gerektiği varsayımını kabul etmemektedir. Bireyler, hem ahlaki ilkelere bağlılık (görecilik) hem de olumlu sonuçlar üretme ve zarar vermekten kaçınmaya yönelik duyarlılık (idealizm) açısından farklı düzeylerde konumlanabilirler. Bireylerin ahlaki yargılarının iki temel boyutu olan idealizm (eylemlerin sonuçlarına yönelik duyarlılık) ve görecilik (evrensel ahlaki ilkelere karşı tutum) ekseninde farklılık gösterdiğini ileri süren Etik Durum Kuramı, bireylerin ilkelere ve sonuçlara atfettikleri önem derecelerinin onları süreklilik arz eden bir konumsal spektrum

üzerinde yerleştirdiğini savunmaktadır. Söz konusu boyutlar doğrultusunda, bireylerin etik yönelimleri istisnacılık, öznelcilik, mutlakçılık ve durumculuk olmak üzere dört temel etik durum altında sınıflandırılmaktadır (Forsyth, 2020, 35).

1-İstisnacılar (Exceptionists), ahlaki ilkelerin evrensel geçerliliğine belirli bir ölçüde bağlılık gösteren, ancak bu ilkelerin her zaman zararı en aza indireceği varsayımını kabul etmeyen bireylerdir. Ahlakın tamamen öznel olmadığını savunurlar ve görece daha geleneksel bir etik anlayışı benimserler (düşük rölativizm, düşük idealizm).

2- Öznelciler (Subjectivists), ahlaki yargıların bağlamdan bağımsız ve evrensel normlara dayandırılmayacağına inanırlar (yüksek rölativizm); ancak zarar vermeme ilkesine ilişkin güçlü bir duyarlılık taşımazlar (düşük idealizm). Bu bireyler, ahlaki değerlendirmelerini bireysel ve durumsal faktörlere göre şekillendirirler.

3- Mutlakçılar (Absolutists), ahlaki yargıların evrensel, değişmez ilkelere dayanması gerektiğini savunurlar (düşük rölativizm) ve aynı zamanda zarar vermemeye yönelik yüksek hassasiyet sergilerler (yüksek idealizm). Bu grup hem normatif kuralların hem de sonuçların ahlaki değerlendirmede belirleyici olduğu kanaatinde dir.

4-Durumcular (Situationists) ise evrensel ahlaki normların her durumda geçerli olamayacağına inanırlar (yüksek rölativizm); buna karşın insan refahını artırma yönelimleri güçlüdür (yüksek idealizm). Bu bireyler, bağlama duyarlı, hümanist temelli bir ahlaki yaklaşım sergilerler (Forsyth - O'Boyle, 2013, 222-223).

Sonuç olarak bu modelin, ahlaki değerlendirmelerin yalnızca tek bir boyuta indirgenemeyeceğini, bireysel etik tutumların çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermeyi amaçladığı söylenebilir.

Tablo 1. Etik Durum Kuramında (EDK) Tanımlanan Kişisel Ahlak Felsefesi Taksonomisi

	Düşük Görecelik	Yüksek Görecelik
Düşük İdealizm	İstisnacılar: Ahlaki normlara genel olarak bağlı olmakla birlikte, belirli durumlarda bu normlara istisna getirilebileceğini savunan bireylerdir. Ahlaki kuralların, toplumsal faydayı artırdığı ölçüde geçerli olduğunu ve bazı koşullarda zarar verme riskinin kabul edilebilir olduğunu düşünürler. Bu yaklaşım, kuralcı faydacılıkla örtüşmektedir.	Öznelciler: Ahlaki doğruların evrensel olmadığını ve bireysel yargılara dayandığını savunan bireylerdir. Zarar vermeme ilkesine bağlılık göstermekte isteksizdirler ve ahlaki kararların kişisel değerler doğrultusunda şekilleneceğini ileri sürerler. Bu yaklaşım, eylemci faydacılık, etik egoizm ve ahlaki rölativizmle ilişkilendirilebilir.
Yüksek İdealizm	Mutlakçılar: Bireylerin her durumda evrensel ahlaki ilkelere uygun davranması gerektiğine ve başkalarına zarar vermekten kesinlikle kaçınılması gerektiğine inanan bireylerdir. Bu tutum, özellikle deontolojik etik teorileriyle (örneğin Kantçı etik) örtüşmektedir.	Durumcular: Bağlamsal etkenlerin ahlaki karar verme süreçlerinde belirleyici olduğunu savunan bireylerdir. Evrensel ahlaki kurallara bağlı kalmaktan ziyade, eylemlerin bağlam içindeki sonuçlarına ve insan refahını artırma potansiyeline önem verirler. Bu anlayış, durumsal etik ve değer çoğulculuğu gibi yaklaşımlarla uyumludur.

Kaynak: O'Boyle E. H, Forsyth D. R (2021) Individual Differences in Ethics Positions: The EPQ-5.

Netice itibariyle bireyler, kişisel geçmişleri veya kültürel kökenleri ne olursa olsun, açıkça doğru ya da yanlış olarak değerlendirilebilecek eylemler konusunda çoğu zaman fikir birliğine varma eğilimindedirler. Ancak ahlaki belirsizliğin yüksek olduğu durumlarda, bu ortak payda genellikle ortadan kalkmakta ve görüş ayrılıkları ortaya çıkmaktadır. Ahlaki düşünce çoğunlukla başkalarına en az zararı verecek şekilde davranmayı içerirken, daha pragmatik yaklaşıma sahip bireyler bazı durumlarda zararın kaçınılmaz olduğunu kabul edebilmektedir. Bu doğrultuda birçok kişi ahlaki yargılarını gerekçelendirirken evrensel etik ilkelere başvurmakta, buna karşın görecelik yanlısı bireyler ahlaki standartların evrenselliği fikrine eleştirel yaklaşmaktadırlar. Etik Durum Ölçeği (EDÖ-5), bireylerin ahlaki karar alma süreçlerinde benimsedikleri felsefi eğilimleri değerlendirmek üzere geliştirilmiş olup, bu süreci idealizm ve görecelik olmak üzere iki boyut üzerinden ölçmektedir (O'Boyle - Forsyth, 2021, 2).

2. Yöntem

Araştırmada çalışma grubunun eğilimleri, tutumları ve görüşlerine ilişkin nicel bir betimleme yapmak amacıyla tarama deseni kullanılmıştır (Creswell, 2017, 12-13). Tarama araştırmaları; tutumları, görüşleri ve inançları değerlendirmek için titiz ölçüm prosedürleri kullanarak değişkenler arasındaki ilişkileri analiz edebilir, tahminlerde bulunabilir ve alt gruplar arasındaki

farklılıkları tespit edebilirler. Ayrıca bu araştırmalar, zaman içinde inançlardaki değişiklikleri izlemede de önemli bir rol oynarlar (Christensen vd., 2015, 336).

2.1 Çalışma Grubu

Araştırmada, Etik Durum Ölçeği geçerlik güvenirlik çalışması üç farklı veri seti ile yürütülmüştür. Birinci grubu oluşturan veri seti ile Dilsel Eşdeğerlik çalışması, ikinci grup veri seti ile Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve üçüncü grubu oluşturan veri seti ile Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Araştırmanın her üç grubunu oluşturan veriler, 2024-2025 öğretim yılında Trabzon Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasından “kolay ulaşılabilir olma ve gönüllülük esasına göre amaçlı örnekleme yöntemi” kullanılarak toplanmıştır. Uygulama yapılmadan önce Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 30/05/2024 tarih ve 2024/5 sayılı kararıyla ölçeğe ilişkin etik kurul onayı alınmıştır. Veriler farklı zamanlarda toplanmış olup araştırmanın birinci grubu 50, ikinci grubu 434, üçüncü grubu 438 kişiden oluşmaktadır. Her iki örneklem grubunda da farklı kişilerin olmasına dikkat edilmiştir. AFA ve DFA uygulanan gruplara ait demografik bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Değişkenler	Kategoriler	AFA Uygulanan Grup		DFA Uygulanan Grup	
		f	%	f	%
Cinsiyet	Kadın	290	66,8	296	67,6
	Erkek	144	33,2	142	32,4
Öğrenim Gördüğü Alan	İlahiyat	138	31,8	156	35,6
	İngilizce Öğretmenliği	96	22,1	53	12,1
	Özel Eğitim	67	15,4	99	22,6
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (PDR)	133	30,6	95	21,7
	Sınıf Öğretmenliği	-	-	18	4,1
	Türkçe Öğretmenliği	-	-	17	3,9
Öğrenim Gördüğü Sınıf	1. Sınıf	47	10,8	82	18,7
	2. Sınıf	117	27,0	38	8,7
	3. Sınıf	57	13,1	158	36,1
	4. Sınıf	213	49,1	160	36,5
Toplam		434	100,0	438	100,0

Araştırmada AFA uygulanan grubun 290’ı (%66,8) kadın, 144’ü erkek (%33,2) olmak üzere toplam 434 öğretmen adayından, DFA yapılan grubun ise 296’sı (%67,6) kadın, 142’si (%32,4) erkek olmak üzere 438 öğrenciden oluşmaktadır. Comrey (1988), 40’dan az maddeler için 200 örneklem büyüklüğünü yeterli görmektedir (Comrey, 1988, 754). Bu ölçütlere göre AFA için 434, DFA için 438 örneklem büyüklüklerinin yeterli olduğu söylenebilir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Kısa Form Etik Durum Ölçeği (Ethics Position Questionnaire – EPQ-5), bireylerin ahlaki yargılarında belirleyici olan idealizm ve görecelik (relativizm) düzeylerindeki bireysel farklılıkları ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir psikometrik araçtır. Ölçeğin revize edilme sürecinde O’Boyle ve Forsyth tarafından yürütülen kapsamlı analizler kapsamında yapısal geçerliği test etmek amacıyla Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) uygulanmış ve elde edilen bulgular doğrultusunda her biri 5 maddeden oluşan iki alt faktörlü yapı (İdealizm ve Görecelik) doğrulanmıştır. Sonuç olarak, ölçek toplam 10 maddelik kısa form hâline getirilmiştir. Likert tipi olarak yapılandırılan bu ölçekte (EPQ-5), katılımcılardan her bir ifadeye ilişkin yanıtlarını “Kesinlikle katılmıyorum” (1) ile

“Kesinlikle katılıyorum” (5) arasında değişen düzeyde belirtmeleri beklenmektedir. EPQ-5, etik karar verme süreçlerini anlamada kullanılabilir ve geçerli bir ölçme aracı olarak literatürde yerini almıştır (Forsyth, 2020, 39).

2.3. İşlem Yolu

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmasına karar verildikten sonra ölçeğin orijinalini geliştirenlerden biri olan Ernest H. O'Boyle'den mail yoluyla ölçek uyarlaması için izni alınmıştır. İzin alındıktan sonra, Trabzon Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulunda görev yapan ve her iki dile de ileri düzeyde hâkim olan iki öğretim üyesinden, ölçeğin İngilizce aslından Türkçe'ye çevirisi ve ardından Türkçe'ye çevrilmiş maddelerin tekrar İngilizceye çevrilmesi (geri çeviri) istenmiştir. Bu yöntemle, ölçek maddelerinin dilsel eşdeğerliliği sağlanarak içerik geçerliği güvence altına alınmıştır. Son aşamada ölçeğin psikometrik özellikleri incelenmiştir.

2.4. İstatistiksel Analiz

Ölçek uyarlama çalışmasında verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 22 ve AMOS 24 paket programlarından yararlanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği için AFA, yapının doğrulanması için DFA uygulanmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde, Kısa Form Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) Türkçe'ye uyarlanması sürecinde elde edilen verilerin analiz sonuçları sunulmaktadır. Dilsel eşdeğerlilik, faktör analizleri ve güvenilirlik testleri ile elde edilen bulgular, ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik açısından uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Aşağıda her bir analiz türüyle ilgili detaylı bulgular verilmektedir.

3.1 Dilsel Eşdeğerlik

Kısa Form Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) Türkçeye uyarlanması sürecinde, ilk adım olarak Dilsel Eşdeğerlilik çalışması gerçekleştirilmiştir. Dilsel eşdeğerlilik, ölçeğin özgün dilindeki anlamının Türkçe'ye doğru bir şekilde aktarılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu süreçte, ölçeğin İngilizce formu, uzmanlık alanı İngilizce mütercim ve tercümanlık olan iki akademisyen tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve ardından tekrar Türkçe'den İngilizce'ye geri çevrilmiştir. Elde edilen çeviriler, uzman görüşleriyle karşılaştırılarak anlam kaybı veya yanlış anlamlar olup olmadığı değerlendirilmiştir. Çeviri sürecinde, kültürel farklılıklar ve dilsel bağlamlar dikkate alınarak bazı ifadeler üzerinde küçük düzenlemeler yapılmıştır. Bu aşamada ölçeğin İngilizce ile Türkçe versiyonları her iki dili de yeterli düzeyde bilen Trabzon Üniversitesi İngilizce öğretmenliği bölümü 4. Sınıf öğrencilerine (n=50) bir hafta arayla uygulanmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda Türkçe formun özgün ölçekle anlam açısından tutarlı olduğu ve dilsel eşdeğerliliğin sağlandığı belirlenmiştir. Bu aşama, ölçeğin geçerliği için temel bir adım olup sonraki psikometrik analizlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine olanak tanımıştır. Ölçeğin dilsel eşdeğerlik sürecine ilişkin bağımlı gruplar t testi analiz sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Dilsel Eşdeğerlik İçin İlişkili Grup t Testi Sonuçları

Mad.	$\bar{X}$	ss	t	p	Mad.	$\bar{X}$	ss	t	p
1	4,38	,94	,615	,541	6	3,86	,96	,099	,922
	4,26	1,10				3,84	1,07		
2	3,92	1,04	-,814	,420	7	3,62	1,04	1,491	,142
	4,08	1,04				3,30	1,16		
3	4,34	1,11	-,312	,757	8	3,06	1,16	-,444	,659
	4,40	,94				3,16	1,13		
4	4,48	,90	,468	,642	9	3,28	1,03	-1,032	,307
	4,40	,88				3,48	1,07		
5	4,58	,78	1,474	,147	10	3,10	1,03	,876	,385
	4,36	,85				2,92	,98		

Yapılan uygulama sonucunda Türkçe ve İngilizce formu arasında maddeler düzeyinde bağımlı grup t testi sonuçlarının anlamlı olmaması beklenir (Dündar vd., 2008, 95). Tabloda görüldüğü gibi ölçeğin Türkçe ve İngilizce formundan elde edilen Paired-

samples t-testi sonuçlarına göre puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre ölçeğin özgün formu ile Türkçe formunun eş değer olduğu söylenebilir.

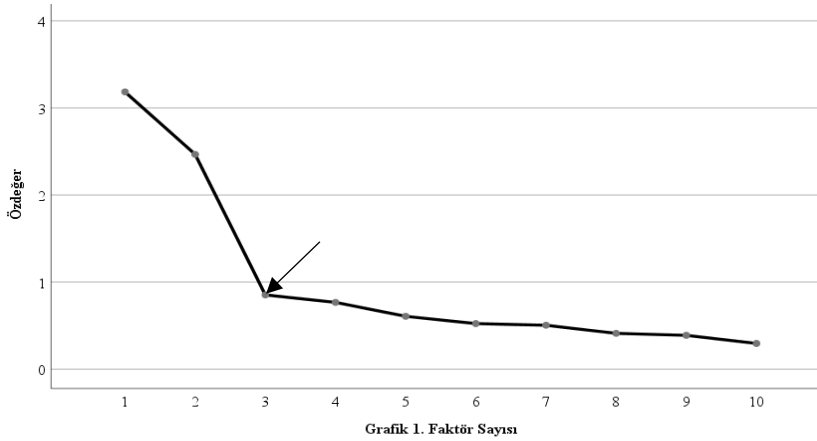
3.2. Açıklayıcı Faktör Analizine (AFA) Yönelik Bulgular

Veri setinin yapılan normallik testi sonucunda “İdealizm” boyutunda çarpıklık: -.974, basıklık: .975; “Görecilik” boyutunda çarpıklık: -.136; basıklık: .171 olarak tespit edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 arasında olması dağılımın normal olduğunu göstermektedir (Şencan, 2005, 200-201). Buna göre veri setinin uygun normal dağılım gösterdiği anlaşıldıktan sonra, veri setinin faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi ile incelenmiştir.

Tablo 4. KMO ve Bartlett Küresellik Testi Sonuçları

KMO Katsayısı		.81
Bartlett Testi	χ^2	1393.381
	df	45
	Sig	.00

Tablo incelendiğinde KMO değeri: 0.81; Bartlett Küresellik Testi'nin ($\chi^2=1393.381$; $p<.05$) anlamlı olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Faktörlerin isimlendirilmesinde kolaylık sağlaması ve en yaygın kullanılan tekniklerden olması nedeniyle AFA analizinde Varimax Dik döndürme tekniği tercih edilmiştir. Faktör sayısının tespiti için özdeğer (eigen value), açıklanan varyans oranına bakılmış ve çizgi grafiği (scree plot) incelenmiştir (Grafik 1).

Çizgi grafiğinin ölçeğin orijinalinde olan iki faktörlü yapıya işaret ettiği görülmüştür. Faktör analiz sonucunda iki faktörlü bir yapının ortaya çıktığı ve ölçeğin orijinalinde olan yapının korunduğu görülmüştür (O'Boyle - Forsyth, 2021). Ölçeği oluşturan faktörler, faktörleri temsil eden maddeler, madde yükleri, Anti-image Korelasyonu ve varyans değerleri Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) Faktör Analizleri

Faktörler ve Madde Yükleri	1. Faktör Yüğü	2. Faktör Yüğü	Anti-image Korelasyonu
Faktör 1: İdealizm			
1- Bir kişi, eylemlerinin az da olsa bir başkasına kasıtlı olarak zarar vermediğinden emin olmalıdır.	0.65	-	0.86
2-Kazanılacak fayda ne olursa olsun, kişinin bir başkasına zarar verebilecek bir eylemde bulunması her zaman yanlıştır.	0.76	-	0.86
3-Hiç kimse bir başkasına psikolojik veya fiziksel olarak asla zarar vermemelidir.	0.84	-	0,82
4- Kişi, başka bir bireyin onurunu ve refahını herhangi bir şekilde tehdit edebilecek bir eylemde bulunmamalıdır.	0.85	-	0.78
5- Eğer bir eylem masum bir insana zarar verecekse o eylem yapılmamalıdır.	0.81	-	0.83

Faktör 2: Görecilik			
6- Neyin ahlaki olup olmadığı durumdan duruma ve toplumdaki topluma değişir.	-	0.62	0.82
7- Ahlaki standartlar kişiden kişiye değişebilir; bir kişinin ahlaki olarak kabul ettiği bir şey, başka bir kişi tarafından ahlaka aykırı olarak değerlendirilebilir.	-	0.77	0.76
8- Neyin ahlaki olup olmadığı, kişiden kişiye değiştiğinden herkes için neyin ahlaki olduğu sorusu hiçbir zaman cevaplanamaz.	-	0.82	0.75
9- Ahlaki normlar bireyin nasıl davranması gerektiğini gösteren kişisel kurallardır ve bu kurallar başkalarını yargılamak için kullanılmamalıdır.	-	0.73	0.80
10- Kişilerarası ilişkilerde ahlaki hususlar o kadar karmaşıktır ki kişilerin kendi bireysel ahlak ilkelerini oluşturmalarına izin verilmelidir.	-	0.66	0.83
Özdeğerler	3.185	2.467	
Açıklanan Varyans	30.109	26.401	
Toplam Varyans			%56.511

Tablo 5'e göre idealizm faktörünün yük değerleri 0.65 ile 0.85 arasında ve görecilik faktörün yük değerleri 0.74 ile 0.83 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin anti-image korelasyon katsayıları 0.75 ile 0.86 arasında değer almıştır. Hair vd., 350 ve daha üstü örneklem büyüklüğü için faktör yüklerinin 0.30'dan büyük olması gerektiğini belirtmiştir (Joseph F. Hair vd., 2019, 152). Faktör yük değerlerinin 0.65'den büyük değerler aldığı bu çalışmada, faktör yüklerinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Yine tabloya göre idealizm öz değerinin 3.185, varyansının %30.109; görecilik öz değerinin 2.467, varyansının %26.401 olduğu; toplam varyansın %56'sını açıkladığı görülmektedir. Faktör toplam varyansının %40 ile %60 arasındaki değerler yeterli görülmektedir (Çokluk vd., 2021, 197). Buna göre bu çalışmada elde edilen varyansın yüksek olması faktör yapısının güçlü olduğuna işaret etmektedir.

3.3. Doğrulayıcı Faktör Analizine (DFA) Yönelik Bulgular

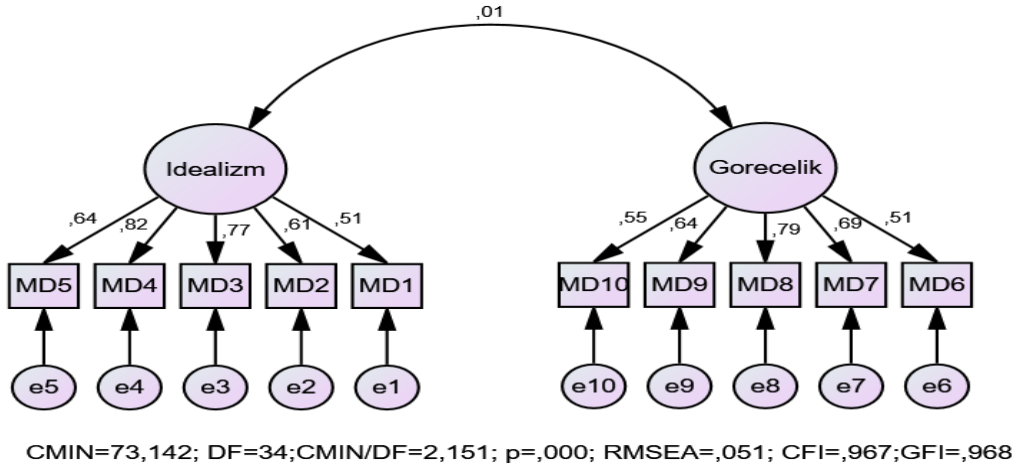
Doğrulayıcı faktör analizine başlamadan önce veri setinin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Yapılan istatistiksel işlemler sonucunda "İdealizm" boyutunda çarpıklık, -.873, basıklık: .262; "Görecilik" boyutunda çarpıklık: -.260; basıklık, .020 olarak hesaplanmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 arasında yer aldığı ve bu değerlerin normallik varsayımını sağladığı kabul edilmiştir. Alan yazında bir modeli test etmek için çoklu uyum indekslerinin kullanılması önerilmektedir (Brown, 2006, 86; Kline, 2016, 269). Bu çalışmada, Ki-Kare/ Serbestlik Derecesi (X^2/df), NFI (Normlaştırılmış Uyum İndeksi - Normed Fit Index), TLI (Tucker-Lewis İndeksi), IFI (Artırmalı Uyum İndeksi- Incremental Fit Index), CFI (Comparative Fit Index - Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), GFI (Goodness of Fit Index - Uyum İyiliği İndeksi), AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index - Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi), RMR (Root Mean Square Residual- Hataların Karekökü), RMSEA (Yaklaşık Hataların Karekökü- Root Mean Square Error Approximation), uyum iyilikleri kullanılmıştır.

Tablo 6. Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) Uyum İndeksleri Ölçütleri ve Ölçeğe İlişkin Değerler

Uyum İndeksleri	Kabul Edilebilir Uyum*	İyi Uyum*	Ölçeğe İlişkin Değerler	Ölçeğin Uyumu
χ^2 /df	Bulunan değer $\chi^2 /df = 3$ 'ten küçük olmalıdır.		2.1	Mükemmel
NFI	=.90 ve üzeri	=.95 ve üzeri	.94	Kabul edilebilir
TLI	=.90 ve üzeri	=.95 ve üzeri	.96	Mükemmel
IFI	=.90 ve üzeri	=.95 ve üzeri	.97	Mükemmel
CFI	=.95 ve üzeri	=.97 ve üzeri	.97	Mükemmel
GFI	=.85 ve üzeri	=.90 ve üzeri	.97	Mükemmel
AGFI	=.85 ve üzeri	=.90 ve üzeri	.95	Mükemmel
RMR	.05 ≤ RMR ≤ .08	.00 ≤ RMR ≤ .05	.04	Mükemmel
RMSEA	.05 ≤ RMSEA ≤ .08	.00 ≤ RMSEA ≤ .05	.05	Mükemmel

Tablo 6'ya göre modelin uyumunda; $\chi^2 /df= 2.1$, NFI= .94, TLI= .96, IFI= .97, CFI= .97, GFI= .97, AGFI= .95, RMR= .04 ve RMSEA= .05 değerleri elde edilmiştir. Ölçeğe ilişkin bu değerler mükemmel uyuma işaret etmektedir. Benzer şekilde elde edilen değerlerin

orijinal ölçeğin değerleriyle (CFI = .951, RMSEA = .057 SRMR = .041) paralellik gösterdiği tespit edilmiştir (O'Boyle - Forsyth, 2021, 6). Sonuç olarak ölçeğin AFA ile belirlenmiş yapısının DFA ile doğrulandığı söylenebilir. Modelin Path diyagramı Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Modelin Path Diyagramı

3.4. Ölçeğin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Ölçeğin iç tutarlılığı, ölçek maddelerinin birbirleriyle olan istatistiksel uyumunu ve aynı yapıyı ne ölçüde yansıttıklarını belirlemeye yönelik bir göstergedir. Bu kapsamda en yaygın olarak kullanılan istatistiksel yöntem Cronbach Alfa katsayısıdır. Ölçeğin Cronbach alfa değerleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) Alt Faktörlerin Madde Sayıları, Faktör Yükleri ve Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayıları

Faktörler	Madde Sayısı	Cronbach Alpha (α)	Güvenirlik düzeyi
İdealizm	5	0.79	Oldukça güvenilir
Görecelik	5	0.76	Oldukça güvenilir

Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) faktörlerine ait Cronbach Alpha değerleri; idealizm: 0.79, görecelik: 0.76 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha değerleri ölçeğin güvenilirliğini göstermektedir.

Sonuç

Bu araştırmada, O'Boyle ve Forsyth (2021) tarafından Etik Durum Kuramı temel alınarak oluşturulan ve yeniden revize edilen Kısa Form Etik Durum Ölçeği'nin (EDÖ-5) Türkçe'ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Üç ayrı veri seti ile yürütülen çalışmada, ölçeğin Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birinci veri grubuyla yapılan dilsel eşdeğerlilik çalışması, Türkçe formun özgün ölçekle anlam düzeyinde örtüştüğünü göstermiştir. İkinci gruptan elde edilen verilerle yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), ölçeğin iki temel boyutu olan idealizm ve görecelik yapılarını desteklemiştir. Üçüncü grup verileriyle yapılan Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) ise modelin yeterli düzeyde uyum sağladığını ve yapının Türk kültürel bağlamda da geçerli olduğunu ortaya koymuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları, idealizm boyutu için 0.79, görecelik boyutu için ise 0.76 olarak bulunmuş ve her iki boyut için güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Etik Kurum Kuramı, bireylerin ahlaki yargılarını iki temel boyut üzerinden şekillendirdiklerini ileri sürmektedir. İdealizm, bireyin eylemlerinin her zaman olumlu sonuçlar doğurması gerektiğine inanmasıyla ilişkilidir; görecelik ise evrensel ahlaki kuralların geçerliliğine duyulan şüpheyi ifade eder. Bu bağlamda Türkçe'ye uyarlanan EDÖ-5'in, bireylerin bu iki boyuttaki eğilimlerini geçerli ve güvenilir şekilde ölçebileceği; etik karar verme süreçlerine ilişkin bireysel farklılıkları anlamaya olanak sağlayabileceği söylenebilir. Sonuç olarak EDÖ-5'in Türkçe formu, özellikle üniversite öğrencileriyle yapılacak araştırmalarda etik tutumları, ahlaki yönelimleri ve karar verme eğilimlerini incelemek isteyen araştırmacılar için işlevsel bir araç sunmaktadır. Bununla birlikte, farklı yaş ve meslek gruplarında, farklı sosyo-kültürel bağlamlarda yapılacak ileri düzey çalışmalar, ölçeğin

daha geniş örneklerdeki geçerliğini sınamak ve Etik Durum Kuramı bağlamında daha derinlemesine analizler yapmak açısından önemli görülmektedir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, araştırma verileri yalnızca Trabzon Üniversitesi Eğitim ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden toplanmıştır. Bu durum, elde edilen bulguların genellenebilirliğini sınırlamakta ve örneklemin homojenliği nedeniyle ölçeğin farklı yaş grupları, meslek grupları ya da sosyo-kültürel bağlamlarda nasıl işlediğine dair bilgi sağlamamaktadır. Ayrıca, çalışmada veriler yalnızca öz-bildirim yöntemiyle elde edilmiş olup, katılımcıların sosyal kabul ya da kendini olumlama eğilimleri gibi etkenler sonuçları etkileyebilir. Bunun yanında, araştırmada sadece üniversite öğrencilerine odaklanılmış olup etik karar verme süreçlerinin mesleki pratikteki yansımaları ya da yetişkin bireylerdeki işleyişi değerlendirilmemiştir. Bu nedenle ölçeğin farklı demografik özelliklere sahip bireylerde nasıl bir yapısal geçerlik sergilediğini anlamak için daha çeşitli ve temsili örneklerle yürütülecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

İleriye dönük araştırmalar için bazı öneriler şunlardır: İlk olarak EDÖ-5, farklı üniversitelerde çeşitli bölümlerden öğrencilere uygulanarak çapraz-kültürel karşılaştırmalar yapılabilir. İkinci olarak, etik ikilem senaryoları ya da katılımcıların belirli etik ikilemler veya kararlar karşısında sergileyecekleri davranışları doğrudan gözlemleyerek ölçmeyi amaçlayan etkinlikler veya testler gibi farklı veri toplama yöntemleri ile ölçeğin ölçüt geçerliği test edilebilir. Ayrıca meslek etiği eğitimi alan bireylerde (örneğin öğretmen adayları, sağlık çalışanları, hukuk öğrencileri) ölçeğin uygulanmasıyla etik eğitimin bireylerin etik pozisyonlarına etkisi araştırılabilir.

Kaynakça | References

- Acuner, H. Yusuf. "Din Eğitimi Açısından 14-18 Yaş Arası Gençlerde Ahlaki Yargı Gelişimi (Samsun İl Örneği)". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18-19 (2005), 265-297.
- Altun, Veysel K. "Türkiye'de Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Ahlaki Yargı Düzeylerinin İncelenmesi: İnönü Üniversitesi Örneği". *II. Uluslararası Dini Araştırmalar ve Küresel Barış Sempozyumu, 19-20-21 Mayıs 2016, Hollywood Hotel-Sarajevo I* (2016), 535-550.
- Barnett, Tim vd. "Ethical Ideology and Ethical Judgment Regarding Ethical Issues in Business". *Journal of Business Ethics* 13/6 (01 Haziran 1994), 469-480. <https://doi.org/10.1007/BF00881456>
- Bass, Kenneth vd. "Individual Difference Variables, Ethical Judgments, and Ethical Behavioral Intentions". *Business Ethics Quarterly* 9/2 (1999), 183-205. <https://doi.org/10.2307/3857471>
- Birinci, Ali. *İmam Hatip Okullarındaki Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Açıklanmasında Ahlaki Kişilik Özelliklerinin ve Ahlaki İdeolojilerinin Rolü*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022.
- Brent McFerran vd. "How Personality and Moral Identity Relate to Individuals' Ethical Ideology". *Business Ethics Quarterly* 20 (2010), 35-56.
- Brown, Timothy A. *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. New York: The Guilford Press, 2006.
- Burucuoğlu, Murat - Erdogan Yazar, Evrim. "Etik Pozisyon Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirliğine İlişkin Bir Çalışma". *The Journal of International Scientific Researches* 1 (15 Kasım 2016), 7-7. <https://doi.org/10.23834/isrjournal.270696>
- Christensen, Larry B. vd. *Research Methods, Design, and Analysis*. New York: Pearson Education, 12. Basım, 2015.
- Chuang, Pei-Ju - Chiu, Su-Fen. "When Moral Personality and Moral Ideology Meet Ethical Leadership: A Three-Way Interaction Model". *Ethics & Behavior* 28/1 (2018), 45-69. <https://doi.org/10.1080/10508422.2016.1229604>
- Comrey, A. L. "Factor-Analytic Methods of Scale Development in Personality and Clinical Psychology". *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 56/5 (Ekim 1988), 754-761. <https://doi.org/10.1037//0022-006x.56.5.754>
- Creswell, John W. *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. çev. Selçuk Beşir DEMİR. Ankara: Eğiten Kitap, 3. Basım, 2017.
- Çokluk, Ömay vd. *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi, 6. Basım, 2021.
- Davis, Mark A. vd. "Measuring Ethical Ideology in Business Ethics: A Critical Analysis of the Ethics Position Questionnaire". *Journal of Business Ethics* 32/1 (2001), 35-53.
- Dündar, Selma vd. "Aksiyonda Değerler Ölçeği Dilsel Eşdeğerlik Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması". *Değerler Eğitimi Dergisi* 6/15 (Haziran 2008), 89-110.
- Forsyth, Donelson R. "Judging the Morality of Business Practices: The Influence of Personal Moral Philosophies". *Journal of Business Ethics* 11/5 (01 Mayıs 1992), 461-470. <https://doi.org/10.1007/BF00870557>
- Forsyth, Donelson R. *Making Moral Judgments: Psychological Perspectives on Morality, Ethics, and Decision-Making*. New York: Routledge, 2020.
- Forsyth, Donelson R. - O'Boyle, Ernest H. "Ethics Position Theory and Unethical Work Behavior." *Unethical Work Behavior: Implications for Individual Well-Being*. ed. Robert A. Giacalone - Mark D. Promislo. New York: M.E.Sharpe, 2013.
- Garrigan, Beverley vd. "Moral Decision-Making and Moral Development: Toward an Integrative Framework". *Developmental Review* 49 (01 Eylül 2018), 80-100. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2018.06.001>
- Güğerçin, Utku - Ay, Ünal. "Etik Konum Ölçeği'nin Faktör Analitik Yapısı: Banka Çalışanları Üzerine Bir Araştırma". *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 35/4 (Aralık 2017), 53-78. <https://doi.org/10.17065/huniibf.372386>
- Joseph F. Hair vd. *Multivariate Data Analysis*. Andover, Hampshire: Cengage, Eighth edition., 2019.
- Kaya, Mevlüt. "Kişilik Özelliklerinin Ahlâkî Yargı Üzerindeki Etkisi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 4 (1997), 185-200.
- Kaymakcan, Recep - Meydan, Hasan. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi". *Değerler Eğitimi Dergisi* IX/21 (2011), 27-54.
- Kızılgeçit, Muhammed vd. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Rize Örneği)". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (Aralık 2015), 43-84.
- Kline, Rex B. *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: The Guilford Press, 4. Basım, 2016.
- Kurt, Tuba. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarında Etik İlkesi ve Uygulamalara Yansımaları". *İdrak Dini Araştırmalar Dergisi* III/1 (2023), 114-146.
- MacNab, Ying C. vd. "Idealism and Relativism Across Cultures: A Cross-Cultural Examination of Physicians' Responses on the Ethics Position Questionnaire (EPQ)". *Journal of Cross-Cultural Psychology* 42/7 (01 Ekim 2011), 1272-1278. <https://doi.org/10.1177/0022022110383313>
- Malle, Bertram F. "Moral Judgments". *Annual Review of Psychology*. Annual Reviews, 2021. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-072220-104358>
- MEB. "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni". 2025
- Nucci, Larry P. *Education in the Moral Domain*. New York: Cambridge University Press, 2001.

- O'Boyle, Ernest H. - Forsyth, Donelson R. "Individual Differences in Ethics Positions: The The EPQ-5". *PLoS ONE* 16/6 (21 Haziran 2021). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251989>
- Schlenker, Barry R. "Integrity and Character: Implications of Principled and Expedient Ethical Ideologies". *Journal of Social and Clinical Psychology* 27/10 (01 Aralık 2008), 1078-1125. <https://doi.org/10.1521/jscp.2008.27.10.1078>
- Stefanidis, Abraham - Banai, Moshe. "Ethno-Cultural Considerations in Negotiation: Pretense, Deception and Lies in the Greek Workplace". *Business Ethics: A European Review* 23/2 (01 Nisan 2014), 197-217. <https://doi.org/10.1111/beer.12047>
- Sunil, Soorya - Verma, Sunil K. "Moral Identity and Its Links to Ethical Ideology and Civic Engagement". *Journal of Human Values* 24/2 (01 Mayıs 2018), 73-82. <https://doi.org/10.1177/0971685818754547>
- Şencan, Hüner. *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Ankara, 2005.
- Tansey, Richard vd. "Personal Moral Philosophies and the Moral Judgments of Salespeople". *Journal of Personal Selling & Sales Management* 14/1 (01 Ocak 1994), 59-75. <https://doi.org/10.1080/08853134.1994.10753976>
- Uğurlu, Zeynep Elif - Kaya, Mevlüt. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değerler Eğitime İlişkin Uygulama Düzeyleri". *Amasya İlahiyat Dergisi* 21 (2023), 179-209.
- Ural, Özlem vd. "Assessment of the Ethical Orientations of Turkish Teachers". *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)* 6 (01 Haziran 2017), 183. <https://doi.org/10.11591/ijere.v6i2.6339>
- Yazıcı, Aslı - Yazıcı, Sedat. "Etik Durum Ölçeği'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 8/4 (2010), 1001-1017.
- Yılmaz, Onurcan. *Öznel Ahlaka Dair Olan İnancın Politik Tutumlar Üzerindeki Etkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Yorulmaz, Ayşe. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Ahlaki Söylem". *I. Uluslararası Din ve İnsan Sempozyumu "Din, Dil ve İletişim" 10-12 Ekim 2019 Eskişehir*, 665-674.